

Xarici dilin öyrənilməsində qəzet materiallarından istifadə olunmasının böyük rolu

Elmira Səfərəli qızı Kənan
BQU-nun baş müəllimi
E-mail: elmirakenan@mail.ru

Rəyçilər: filol.ü.e.d., prof. Ç.M. Qaraşarlı,
filol.ü.f.d., dos. K.A. Cəfərova

Açar sözlər: qəzet xəbərləri, idman, siyasət, plakat, müharibə və sülh, analitik zəka, idman və əyləncə, layihə, tədqiqat

Ключевые слова: газетные новости, спорт, политика, афиша, война и мир, аналитическая разведка, спорт и развлечения, проект, исследования

Key words: newspaper materials, sports, politics, poster, war and peace, analytical thinking, sports and entertainment, project, research

Qəzet dünyada baş verən bütün son xəbərlər və hadisələr haqqında məlumat verən materialdır. XVII əsrdə yarandığı gündən qəzet gündəlik həyatımızın ayrılmaz hissəsinə çevrilib. Xarici dildə qəzet oxumaq günə başlamaq üçün çox faydalı bir fəaliyyətdir. Bu, bizə ölkədə və dünyada baş verən real hadisələr haqqında qısa məlumat verir. Həm uşaqlar, həm də böyüklər üçün siyasi xəbərlər, texniki xəbərlər, redaksiya məqalələri, puzzle oyunu və s. kimi çoxlu faydalı sütunları var. Oxuma və yazma bacarıqlarını gücləndirir. Fəal öyrənənlərin oxu bacarığını təmin etmək üçün ən yaxşı mənbədir. Qəzet oxumaq hər bir fərd, xüsusən tələbələr üçün sağlam fəaliyyətdir. Zaman keçdikcə onlar oxu və lüğət haqqında tam biliklərə sahib olurlar.

Ali məktəblərdə xarici dilin tədrisi zamanı qəzet materiallarından istifadə etmək həm də tələbələrin yazı və oxu bacarıqlarını artırır, çünki tələbə hər zaman çətin sözlərə rast gəlir. Hər gün qəzet oxumağı vərdiş etmək söz ehtiyatını artıraraq daha yaxşı oxumaq şansını artırır. Xarici dildə qəzet materialları həm də əyləncə və idman xəbərləri təqdim edir.

Məlumdur ki, vaxtaşırı ölkədə və bütün ölkələrdə idman tədbirləri təşkil edilir. Azərbaycanda idman sahəsinə dövlət tərəfindən ayrılan diqqət, idman sahəsində qazandığımız nailiyyətlər, "Bakı-2015" Avropa oyunları, Formula 1, IV İslam Həmrəyliyi oyunları, 2011-ci ildə keçirilmiş Cüdo üzrə "World Masters" beynəlxalq turniri, 42-ci Ümumdünya Şahmat Olimpiadası dünya və Avropa çempionatlarında idmançılarımızın əldə etdiyi medallar və mükafatlar, medalların sayı, qaliblər və rəqiblər və s. haqqında bütün məlumatları qəzet və xəbər saytları vasitəsilə əldə edirik. Qəzet nümunələri dərs prosesində ümumi biliklərin ən yaxşı mənbəyi hesab oluna bilər.

Bilik həyatda hər hansı imtahan və ya rəqabətdə uğur mərhələsini təyin edə bilən ən yaxşı ifadədir. Tələbələr ən son kəşflər və ən yeni ixtiralar haqqında qəzetlər vasitəsilə məlumatları asanlıqla əldə edirlər. Bunlar müsabiqələr, bilik yarışları, intellektual oyunlar, və viktorina şoularının hazırlanması zamanı tələbələr üçün məlumat xəzinəsidir. Bütün bunlar tələbələrin baş verənlər və bu gün trenddə olanlar haqqında unikal fikirlər əldə etməsinə kömək edir.

Bir çox ingilis dili müəllimləri üçün qəzetlərlə iş orta məktəbdə tədris prosesinin ayrılmaz hissəsinə çevrilmişdir. Bu başa düşüləndir. Qəzet materialı müəllimə həm dili öyrətmək, həm də tələbələrin siyasi üfüqlərini genişləndirmək, onların dünyagörüşü, onlarda yüksək vətən-

daşlıq keyfiyyətləri tərbiyəsi formalaşdırır.

Bu məqalədə müəllimlərin diqqətini qəzet illüstrasiyalarına (fotoşəkillər, siyasi rəsmlər, cizgi filmləri, fotomontajlar, diaqramlar, xəritələr, diaqramlar və s.) cəlb etmək və orta məktəbdə ingilis dilinin tədrisində ondan necə istifadə oluna biləcəyini göstərmək istəyirəm. Qəzet illüstrasiyasından, fikrimizcə, məktəbdə xarici dilin tədrisində hələ də geniş istifadə həllini tapmayıb.

Qəzet illüstrasiyaları həmişə aktualdır, ən son hadisələr və xəbərləri çatdırır. Bu baxımdan heç bir film, kinolentlər, rəsmlər qəzet illüstrasiyaları ilə rəqabət apara bilməz. Sadaladıqlarımızda gündəlik materiallar həmişə reallıqdan bir qədər geri qalır. Qəzet illüstrasiyasının bu xüsusiyyəti çox əhəmiyyətli görünür. Bu, orta məktəb şagirdləri və tələbələrin yaş xüsusiyyətlərini nəzərə almağa və öyrənməni onların intellektual ehtiyaclarını yaxınlaşdırmağa imkan verir.

Bildiyiniz kimi, yuxarı sinif şagirdləri, bir sözlə gənc nəsil müasir dövrün problemləri ilə maraqlanır, elmi, mədəni, idman həyatında baş verən hadisələr, qəzet illüstrasiyalarında əks olunan real hadisələr və hadisələr haqqında söhbətlər əsasında söhbətlərdən daha çox maraqlandıra bilər.

Qəzet materialları mövzu baxımından müxtəlifdir, həyatın bütün sahələrini əhatə edir. Məsələn ölkəmizdə baş verən ictimai siyasi proseslər, kapitalist ölkələrinin iqtisadi və siyasi həyatı; müstəmləkə ölkələrində milli azadlıq hərəkatı; planetdə sülh uğrunda mütərəqqi ictimaiyyətin mübarizəsi; elmi, mədəni və idman həyatından xəbərlər; pandemiya dövrünün dünyaya vurduğu zərərlər, itkilər, Suriya, Fələstində İraqda baş vermiş müharibə və onun fəsadlarına, son zamanlar baş verən Rusiya-Ukrayna müharibəsi kimi mövzular mətbuatın ana xəttinin əsasını təşkil edir.

Mövzuların belə müxtəlifliyi və rəngarəngliyi müəllimə geniş seçim imkanı verir. Eyni zamanda, qəzet materialları tələbələrə müasir ingilis dili ilə tanış edir. Qəzet başlıqları nəinki oxucunun, tələbələrin diqqətini çəkir, hətta illüstrasiyalar, afişaların dili, elanlar, nümayişləri göstərən şəkillər üzərində bayraqlar; kapitalist ölkələrində etiraz tətili, sülh yürüşləri və s., habelə siyasi rəsmlərdə və karikaturalarda qeydlər, müharibə əleyhinə nümayişlər, əllərində tutmuş etiraz şüarları. Formaca qısa, lakin məzmunca geniş olan bu şüarların mətnləri qiymətli linqvistik materialdır. Burada bəzi nümunələrə nəzər salaq: **“Make Peace not Cold War”**; **“Dole Queues Bad News”**; **“Put up. Pensions not Prices”**; **“Say “No” to the Business of War, Say “Yes” to Human Need”**; **“Black and White - Unite and Fight”**; **“Feed the People, not the Pentagon”**; **“United We Stand, Divided We Fall”**; **“Education for the Masses not the Few”** və sairə.

Qəzet materialları ilə müntəzəm işləməklə tələbələr hər dəfə yeni sözlərin yaranmasının şahidi ola bilərlər. Bir nümunə: Xirosima faciəsinin ildönümündə **“Morning Star”** qəzeti nüvə əleyhinə etiraz yürüşünün şəklini böyük plakatla **“No more Hiroshimas!”** dərc edib. (**“Xirosimalar faciəsi heç vaxt təkrarlanmasın!”**) və bir müddət sonra, prezident Reyqan neytron bombasının istehsalına icazə verdikdən az sonra, mətbuat daha çox nüvə müharibəsinə qarşı yeni nümayişlərin şəkli və xəbərlərə daha çox yer ayırmağa çalışdı.

1945. Hiroshima.

1983. Euroshima. No Euroshima! (**“Biz Evrosimaya icazə verməyəcəyik!”**, Avropa Xirosiması nəzərdə tutulur).

Euroşima bu sözlərin hissələrini birləşdirərək Avropa və Hiroşima iki sözdən əmələ gələn yeni sözdür.

Qəzet lüğətində, xüsusən də şəffaf dildə eyni şəkildə formalaşan **Reaganomics (Reagan +**

economics), neutronomics (neutron bomb + economics) sözləri indi geniş istifadə olunur. Reyqan hökumətinin apardığı iqtisadi və hərbi siyasəti sadə amerikalılar belə adlandırır dılar. Və bu sözlər təsadüfi olsa da və onları həyata keçirən ekstralinqvistik şərtlər aradan qalxan kimi istifadə oluna bilsə də, bu cür sözlərin təhlili tələbələrə ingilis dilinin söz əmələ gətirmə imkanlarını daha aydın başa düşməsinə və bu linqvistik terminlərinin inkişafına və potensial lüğətinin genişlənməsinə bilavasitə təsiri var.

Qəzet illüstrasiyasından orta məktəbdə tədris zamanı istifadə etmək asandır və epidiaskopdan istifadə etməklə asanlıqla sinifdə nümayiş etdirilə bilər.

Qəzet materiallarından hazırlanmış dərslərlə işləməklə, Powerpoint proqramları vasitəsilə, yerli və dünya xəbərlərindən ibarət video materialları multimedia vasitəsilə ilə işləmək zəhmət çox vaxt tələb etmir ki, bu, yeni kurikulumuna uyğun olaraq auditoriyada xarici dil fəninə ayrılan saatların məhdudluğu şəraitində xüsusilə vacibdir.

Hansı materiallar orta məktəb və ali təhsil müəssisələri üçün uyğundur? Orta məktəbdə işləmək üçün ingilis dilində olan **“Morning Star”, “Daily World”, “Canadian Tribune”, “Moscow News”** qəzetlərindən, yerli və xarici xəbər saytlarından, **“Xaricdə”** həftəlik jurnalında tez-tez mütərəqqi xarici mətbuatdan götürülmüş fotosəkillər, siyasi plakatlar, diaqramlar, karikaturalardan istifadə etmək olar.

Təbii ki, hər qəzet materialları maarifləndirici məqsədlər üçün yararlı ola bilməz: onların bəziləri məktəb mövzularından uzaqdır, bəziləri idiomatik dilə görə və ya oxucuya məlum olmayan hadisələri əks etdiriyinə görə çətin olur. Müəllim tərəfindən mövzuların diqqətlə seçilməsindən yan keçmirik. (Şagird və tələbələr bu işə cəlb etmək yaxşı olardı.) Qəzet illüstrasiyalarından həm sinifdə, həm də dərstdən kənar əlavə məşğələ saatlarında, sinifdən kənar və dərnək dərslərində, ingilis dilində danışmaq kurslarında, divar qəzetləri çıxarkən və s. istifadə etmək olar.

Tələbələr seçilmiş materialın xarakterindən asılı olaraq dəyişə bilən müəyyən başlıqlar altında başlıq və illüstrasiyaları divar kağızında yerləşdirmək tövsiyə olunur. Bu cür rubrikalara nümunələr: **“Life in the Democratic Countries”, “The Word Peace Movement!”, “The Youth Movement Abroad”, “Sports News”, “News and Views from the English-Speaking Countries”** kimi başlıqlar yerləşdirə bilərlər.

Müəllim dərstdə divar kağızlarından istifadə edərsə, tələbələr daim bu ictimai siyasi hadisələrdən xəbərdar olacaqlar. Qəzet materialları ilə işləmək üçün orta məktəbdə ilə işləmək üçün ayrılan vaxt onların hansı məqsədlə istifadə olunmasından asılıdır. Əgər illüstrasiyalar monoloq və ya dialoji nitq bacarıqlarının inkişafında iştirak edərsə, məktəblilərin ingilis dilində qəzet oxumaqda artıq müəyyən bacarıqlara malik olduqları 9-cu sinifdən işə başlamaq tövsiyə olunur. Əgər illüstrasiyalar lüğət və ya qrammatik hadisələr üzərində işləmək üçün istifadə olunursa, onda onlardan daha aşağı siniflərdə istifadə oluna bilər.

Xarici dilin tədrisində qəzet materiallarından yararlanmaq savadlılıq göstəricilərinə bilavasitə təsiri var. Newspaper in Education, or NIE, adında beynəlxalq proqram mövcuddur. NIE vasitəsilə müəllimlər bütün sinif səviyyələrində tarix, oxu, riyaziyyat, iqtisadiyyat və hökumət kimi mövzuları öyrətmək üçün həm çap, həm də rəqəmsal formada qəzetlərdən **“əyani dərslər”** kimi istifadə edirlər. NIE həm də qəzet sənayesi ilə iştirakçı məktəb sistemləri arasında əməkdaşlıq edir. Təhsildə NIE 1930-cu illərdə **The New York Times**-də, Nyu-York müəllimləri **Times** qəzetinin məktəb siniflərinə çatdırılmasını xahişindən sonra başladı. 40-50-ci illərdə NIE proqramları ölkənin digər qəzetlərinə yayıldı. 1960-cı illərin ortalarına qədər ABŞ-da NIE proqramlarına sponsorluq edən 100-dən çox qəzet var idi. 2000-ci illərin əvvəllərində ABŞ-da bütün dövlət məktəblərinin şagirdlərinin təxminən 40 faizinə xidmət göstərən 950-

dən çox NIE proqramı mövcud idi və gündəlik tirajı 15 000-dən çox olan ABŞ qəzetlərinin demək olar ki, hamısında NIE proqramları var.

Araşdırmalar göstərir ki, qəzətdən təhsil resursu kimi istifadə edən tələbələr standart testlərdə daha yüksək bal toplayır, ömür boyu oxumaq vərdişini inkişaf etdirir və daha çox məşğul vətəndaş və daimi seçici olurlar. Qəzətdən təhsil mənbəyi kimi istifadə tələbələrə kömək edir:

1. İctimaiyyət, dövlət, millət və dünya haqqında daha yaxşı bir anlayış inkişaf etdirilməsi
2. Tənqidi düşüncə, oxu və yazı bacarıqlarını inkişaf etdirilməsi
3. Qərar vermə bacarıqlarını inkişaf etdirilməsi və aydınlanması
4. Riyaziyyat və problem həll etmə bacarıqlarını təkmilləşdirilməsi

Nəticə olaraq vurğulamaq lazımdır ki, dünya standartlarına və “Ali təhsil pilləsinin dövlət standartı və proqramı”nın tələblərinə cavab vermək üçün məktəb, kolleclərdə və universitetlərdə tələbələr çoxlu araşdırmalar aparmalı, təhsil layihələri ilə məşğul olmalıdırlar. Bunun üçün onlar müxtəlif ideyalar, yaradıcılıqlar və daha yaxşı dizayn axtarışındadır. Beləliklə, qəzet bir çox mövzu əldə etmək üçün əlverişli bir mənbədir, çünki orada demək olar ki, son axtarışlar müzakirə olunur.

Təkcə ideyalar deyil, bir çox kəşflər, buraxılışlar və quruculuq işləri, təkmilləşdirmə haqqında çağırışlar qəzətlərdə dərc olunur. Əminik ki, yeni layihələrin hazırlanması ali təhsilin keyfiyyətinin yüksəldilməsinə xidmət edəcək.

Məqalənin aktuallığı. Aktualıq ondan ibarətdir ki, pedaqoji və tərcümə fakültələrdə qəzet nümunələri və video materiallardan istifadə həm individual öyrənmə, həm də sınıfdə istifadə üçün əlverişlidir. Eyni zamanda, ingilis və Amerika ingiliscəsində olan xəbər materiallarını tərcümə edərkən lüğətdən istifadəni daha da gücləndirir.

Məqalənin elmi yeniliyi. Elmi yenilik orta məktəbdə fonetik transkripsiya, əsas oxu qaydaları, ilkin qrammatika (cümlə qurulması, əsas ön sözlər, məqalələr) ilə artıq tanış olan şagirdlər, ingilis dili fakültələrində təhsil alan tələbələr qəzet materialından istifadə edərkən ölkədə baş verən ictimai siyasi hadisələrdən xəbərdar olur, dövrün tələbatına zərurət yarandığı üçün ictimai siyasi terminlərdən ibarət söz bazasını artırmış olur.

Məqalənin praktik əhəmiyyəti və tətbiqi. Məqalədən ali və orta ixtisas məktəblərinin müəllimləri, tələbələr istifadə edə bilirlər.

Ədəbiyyat

1. Иностранные языки в школе. «Просвещение», М., 1983.
2. M.V. Dalili. News and views. T., 2018.
3. T.A. Zrazhevskaya, I.M. Kozlovskaya. Learn to read English newspaper. M., 1988.
4. K. Novruzov. Reading English newspapers. B., 2006.
5. https://www.fpesnie.org/?page_id=9
6. <https://www.theasianschool.net/blog/benefits-of-reading-newspaper-for-students/>

Э.С. Кянан**Большая роль использования газетных материалов в изучении иностранного языка****Резюме**

Чтобы помочь изучающим английский язык, важно использовать газетные материалы на практических уроках перевода. Общественно-политические события последних лет, деятельность ведущих мировых международных организаций, защита нашей независимости и наших земель, чтобы наш истинный голос был услышан в мире, могут вызвать у студентов большой интерес к нашей истории. Использование газетных материалов во время обсуждения в классе может оказать существенное влияние на развитие навыков устной речи.

E.S. Kanan**The great role of the use of newspaper materials in learning a foreign language****Summary**

In order to help English language learners, it is important to use newspaper materials in practical translation lessons. The social and political events of recent years, the activities of the world's leading international organizations, the protection of our independence and our lands, to be heard of our true voice to the world can arouse great interest to our history in the students. The use of newspaper materials during class discussions can have a significant impact on the development of oral speaking skills.

Redaksiyaya daxil olub: 03.04.2022